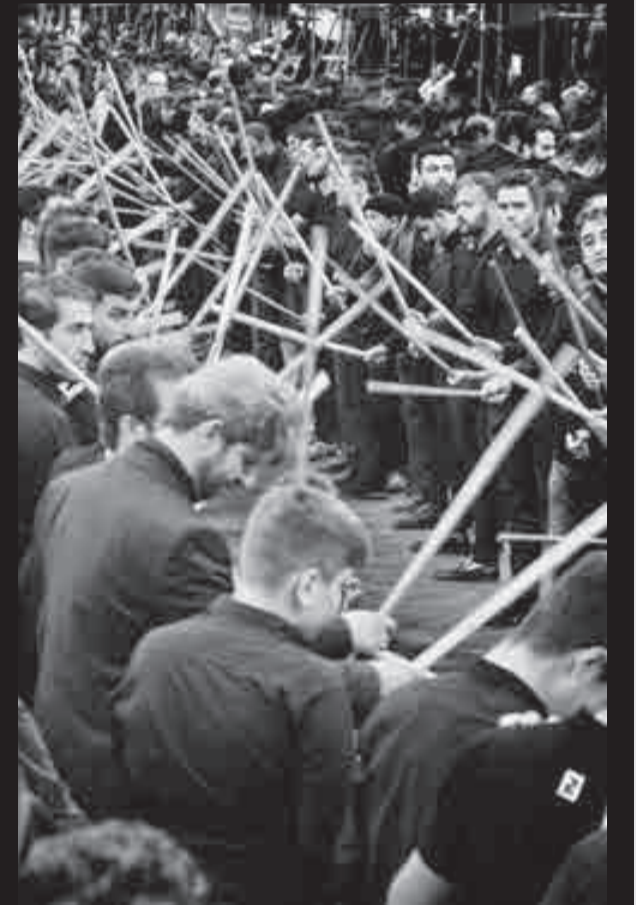

شکوه عزاداری حسینی در آذربایجان شرقی

راضیه خوئینی‌ها
روزنامه‌نگار

آیین‌های سوگواری در دهه اول محرم، هر سال در سراسر ایران با شکوه و صف‌ناپذیر برگزار می‌شود و عاشقان سالار شهیدان ارادت خاص خود را با حضوری گسترده در عزاداری‌های محرم نشان می‌دهند. در استان آذربایجان شرقی این مراسم رنگ و بویی متفاوت دارد و مردم هر شهر و منطقه سبک و سیاق خاصی برای ابراز عشق به آن حضرت دارند؛ آنقدر که برخی از آیین‌ها از سوی سازمان میراث فرهنگی و گردشگری ثبت ملی شده و ثبت برخی دیگر در دست اقدام است. علی‌فلسفی میاب، مسئول ثبت میراث ناملموس اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری آذربایجان شرقی در گفت‌وگو با روزنامه «ایران» از برخی آیین‌های با شکوه که در ایام سوگواری سیدالشهدا، امام حسین (ع) در برخی شهرها و روستاهای این استان برگزار می‌شود یاد کرده و مراسم علم‌بندان در مراغه را بسیار با شکوه می‌داند.

مراسم شاخسی واخسی تبریز

مراسم شاخسی واخسی (شاه حسین، وای حسین) در بسیاری از شهرها انجام می‌شود اما در تبریز بسیار با شکوه و مفصل‌تر و با آداب خاصی انجام می‌شود. عزاداران «شاخسی واخسی» گویان با دست راست بغلی را گرفته و در دست دیگر چوب می‌گیرند که در قدیم قمه جایگزین آن بود. این مراسم در شهرها و روستاهای دیگر به اشکال مختلف برگزار می‌شود.

علم‌بندی مراغه

مراسم علم‌بندی مراغه به ویژه در «محلّه دروازه» که روز سوم محرم به یاد لب‌های تشنه سقای دشت کربلا برگزار می‌شود، از با شکوه‌ترین آیین‌ها به شمار می‌آید. همه اهالی شهر و هیأت‌ها از محله‌های مختلف در میدان دروازه جمع شده و در مراسم سوگواری شرکت می‌کنند. روز سوم محرم، نزدیک ظهر، علم‌آهنگی که در قدیم چوبی بود و دارای ارتفاعی بیش از ۳۵ متر است برافراشته می‌شود. این علم به دلیل سنگینی بیش از حد با جرئت‌پللی از سوی ارتش، برافراشته می‌شود. قبل از برافراشتن علم، تمامی دسته‌های عزاداری و اشخاصی که حاجتی دارند، پای علم حاضر شده و به آن پارچه می‌بندند. اخیراً بیش از ۲۰۰ الی ۳۰۰ رأس گوسفند پای این علم قربانی می‌شود و مردم نذری خود را در این مکان پخش می‌کنند.

مراسم الله حسین وینا؟

صبحگاه عاشورا مراسم «الله حسین وینا؟» به مفهوم خدایا حسین کجاست؟ در حسینیّه حاج غفار مراغه برگزار می‌شود و مردان پس از شام با حوله‌هایی سفید، احرام می‌بندند و تا اذان صبح به عزاداری مشغول می‌شوند. پس از نماز صبح در تاریکی پیش از طلوع آفتاب، مردان احرام بسته، مسیری حدود ۳-۴ کیلومتری را در میداين و خیابان‌های مختلف هروله کنان با گفتن «الله الله حسین وینا» طی می‌کنند. سپس به میدان اصلی شهر (خواجه نصیرالدین طوسی) رفته و عزاداری می‌کنند. حدود ساعت ۸ صبح این مراسم به پایان می‌رسد.

عزاداری بازار تاریخی تبریز

مراسم عزاداری در بازار تاریخی تبریز هم شهرت خاصی دارد. از روز ۸ تا ۱۲ محرم دسته‌های عزاداری از همه محلات تبریز که بیش از ۳۰ الی ۴۰ محله است بر اساس نوبت‌هایی که از هیأت امانا و نیروی انتظامی می‌گیرند از صبح تا غروب به نوبت به عزاداری در این مکان می‌پردازند. دسته‌ها به ترتیب نوبت وارد بازار صادقیه شده و از تیمچه که زیباترین بخش بازار از نظر معماری است، خارج می‌شوند.

آیین مشعل‌گردانی: در روستای نرج آباد

«یولکه تولاماخ» به معنای «مشعل‌گردانی» در شامگاه عاشورا در نیمه‌های شب برگزار می‌شود. پس از عزاداری، دسته‌های سینه‌زنی و زنجیرزنی، پارچه‌های کهنه‌ای آغشته به نفت را با سیم یا زنجیرهایی بلند می‌بندند و نوعی مشعل می‌سازند. در بیرون از روستا در میدانگاهی بزرگ مشعل‌ها را آتش می‌زنند و «حسین، حسن و عباس» گویان مشعل‌های روشن را بر بالای سرشان می‌چرخانند. مراسم پولکه تولاماخ، در روستای «شیشوان» عجب شیر طی دو شب (عاشورا و تاسوعا) برگزار می‌شود که شب اول (تاسوعا) «مشعل گردانی کوچک» و شب دوم (عاشورا) مشعل گردانی بزرگ نام دارد. این مراسم با تفاوت‌هایی کوچک برگزار می‌شود به این شکل که در وسط میدانگاه پیش از غروب مشعل بزرگی در زمین کاشته می‌شود و غروب که شد جوانان مشعل‌هایی را پس از آغشتن به نفت و بستن به زنجیر یا سیم فلزی روشن کرده، به نوبت وارد میدان شده و حسین گویان مشعل را می‌چرخانند و صحنه بسیار عجیب و با شکوهی ایجاد می‌شود. عزاداران با مشعل به ترتیب از یک سر میدان به سر دیگر می‌روند.

شمع پایلاما «شمع پخش کردن»: آیین

«شمع پایلاما» که در فارسی شمع افروزی یا شمع روشن کردن معنا می‌دهد در مراغه و تبریز، بسیار مفصل اجرا می‌شود. مرسوم است که در بعد از ظهر روز تاسوعا کسانی که نذر دارند در ۴۱ مسجد محل ۴۱ شمع روشن می‌کنند. در این مراسم کسانی که نذر دارند با پای برهنه ۴۱ شمع در دست گرفته و به ۴۱ مسجد رفته و شمع روشن می‌کنند.

آیین علم گردانی روستاهای سیه سران

و لیوارجان: از جمله آیین‌های جلفا در روز تاسوعا در دو روستا به نام‌های سیه سران و لیوارجان برگزار می‌شود. این روستاها دارای علم‌هایی سنتی با پارچه‌های رنگی شامل سبز، سفید و قرمز هستند. در آنها پارچه سیاه کمتر دیده می‌شود و بیشتر از پارچه‌های نذری مردم ساخته شده‌اند. هر روستا ۷ علم دارد که قبل از ظهر، علم گردانان لیوارجان با دسته‌های عزاداری خود به روستای سیه‌سران رفته و بعد از ظهر سیه‌سرانی‌ها با علم‌های خود به سوی لیوارجان حرکت می‌کنند. شب هم به زیارتگاهی در روستای زاویه می‌روند و به عزاداری می‌پردازند.

هنر شبیه خوانی در بخشایش:

بخشایش از توابع شهرستان هریس است که در آن تعزیه یا شبیه خوانی با شکوهی توصیف‌نشده‌ای برگزار می‌شود. این مراسم در روز عاشورا از ساعت ۹ صبح شروع شده و تا ساعت ۳ ادامه می‌یابد.

تخته چالان لار: روز تاسوعا

در روستای فیروزسالار آذرشهر، قبل از ظهر، عزاداران دو تخته

علم‌زنی

آیین علم‌زنی متفاوتی در روستای سفیدان جدید از توابع تبریز، از اول محرم تا شب عاشورا، هر روز بعد از ظهر در این روستا برگزار می‌شود که ویژگی آن، علم‌های زیبای محلی است.

شمع پخش کردن: آیین

کوچک دسته‌دار را در دست گرفته، با نوا و ریتمی خاص به هم می‌کوبند. در ابتدا نیم خیز شده و تخته‌ها را به هم می‌کوبند و بعد بالا می‌آیند و دوباره آن را بالای سر به هم می‌زنند. این مراسم برای حضرت قاسم (ع) و در دو نقطه از استان «روستای فیروزسالار آذرشهر و ایلخچی اسکو» برگزار می‌شود.

آیین‌هایی که به زودی ثبت ملی می‌شوند

از آیین‌هایی که در استان آذربایجان شرقی قرار است به زودی از سوی میراث فرهنگی به ثبت برسد می‌توان به مراسم «شریت شهدا»، «مراسم العطش» و «واعیاس» اشاره کرد.

شریت شهدا: علی فلسفی میاب می‌گوید:

مراسم «آغاز عزاداری محرم» در شهر گوغان از توابع آذرشهر «شریت شهدا» نام دارد و قرار است این آیین به زودی ثبت ملی شود. عزاداران با خواندن نوحه مخصوصی، ماه محرم را آغاز کرده و از مسجدی به مسجد دیگر می‌روند و عزاداری می‌کنند. این مراسم با نوشیدن شریت آغاز می‌شود.

«العطش» گل آخور: مراسم «العطش»

روز تاسوعا در «گل آخور» از توابع شهرستان ورزقان قرار است به زودی مستندسازی و ثبت ملی شود. کودکان در این روز لباس سیاه بر تن کرده و پارچه سبزی به سر می‌بندند و در دستان خود کاسه برنجی می‌گیرند و با نوحه خوانی و گفتن «العطش» تشنگی کودکان کربلا را یادآور می‌شوند.

مراسم واعیاس مراغه:

در مراسم «واعیاس» مراغه، در روز هشتم محرم در حسینیه حاج غفار، عزاداران از صبح بر سرزنان مراسم را آغاز می‌کنند.

علم‌بندی

ماسوله

جنگچه زنی

ایبانه